

UDK: 370.2

Abdulboqi XAKIMOV,
Namangan davlat texnika universiteti dotsenti
E-mail: a.khakimov@gmail.com

O'zMU professori I.Ergashev taqrizi asosida

YOSHLARDA ILMIIY DUNYOQARASHNI SHAKLLANTIRISHDA ZAMONAVIY AXBOROT KOMMUNIKATSIYA TEKNOLOGIYALARINING AHAMIYATI

Annotatsiya

Ushbu maqolada zamonaviy axborot-kommunikatsiya texnologiyalarining (AKT) yoshlar ongida ilmiy dunyoqarashni shakllantirishdagi roli va ahamiyati ilmiy nuqtai nazardan tahlil qilinadi. Raqamli avlod vakillarining axborotni qabul qilish, qayta ishlash va baholash jarayonida AKTning ta'siri, shuningdek, ilmiy tafakkurni rivojlantirishga xizmat qiluvchi ta'limiy platformalar, elektron resurslar va interaktiv o'quv texnologiyalari imkoniyatlari yoritiladi. Maqolada AKTning yoshlar tafakkurida tanqidiy fikrlash, analitik yondashuv, dalillarga asoslangan qaror qabul qilish va intellektual faollikni kuchaytirishdagi o'rni tahlil qilinadi. **Kalit so'zlar:** ilmiy dunyoqarash, axborot-kommunikatsiya texnologiyalari, raqamli madaniyat, tanqidiy fikrlash, media savodxonlik, raqamli kompetensiya, yoshlar, ilmiy tafakkur, axborot xavfsizligi.

ФОРМИРОВАНИЕ НАУЧНОГО МИРОВОЗЗРЕНИЯ У МОЛОДЕЖИ: ЗНАЧЕНИЕ СОВРЕМЕННЫХ ИНФОРМАЦИОННО-КОММУНИКАЦИОННЫХ ТЕХНОЛОГИЙ

Аннотация

В данной статье научно анализируется роль и значение современных информационно-коммуникационных технологий (ИКТ) в формировании научного мировоззрения у молодежи. Освещается влияние ИКТ на процессы восприятия, переработки и оценки информации представителями цифрового поколения, а также рассматриваются возможности образовательных платформ, электронных ресурсов и интерактивных обучающих технологий, способствующих развитию научного мышления. В статье анализируется роль ИКТ в формировании у молодежи критического мышления, аналитического подхода, умения принимать решения на основе доказательств и повышения интеллектуальной активности.

Ключевые слова: научное мировоззрение, информационно-коммуникационные технологии, цифровая культура, критическое мышление, медиаграмотность, цифровая компетентность, молодежь, научное мышление, информационная безопасность.

THE IMPORTANCE OF MODERN INFORMATION AND COMMUNICATION TECHNOLOGIES IN DEVELOPING SCIENTIFIC WORLDVIEW AMONG YOUTH

Annotation

This article provides a scientific analysis of the role and significance of modern information and communication technologies (ICT) in shaping a scientific worldview among young people. It highlights the influence of ICT on the processes of perception, processing, and evaluation of information by the digital generation, as well as the potential of educational platforms, electronic resources, and interactive learning technologies that contribute to the development of scientific thinking. The article examines the role of ICT in fostering critical thinking, analytical reasoning, evidence-based decision-making, and intellectual engagement among youth.

Keywords: scientific worldview, information and communication technologies, digital culture, critical thinking, media literacy, digital competence, youth, scientific thinking, information security.

Kirish. XXI asrda globallashuv, raqamli transformatsiya va axborot oqimlarining keskin ortishi yoshlarning dunyoqarashi, tafakkuri va ijtimoiy faolligini shakllantirishda tub o'zgarishlarga sabab bo'lmoqda. Ayniqsa, zamonaviy axborot-kommunikatsiya texnologiyalari (AKT) yoshlar ongiga ta'sir etuvchi eng kuchli omillardan biri sifatida namoyon bo'lib, ilmiy dunyoqarashni rivojlantirish jarayonida strategik ahamiyat kasb etmoqda. Bugungi kunda ta'lim, fan, ishlab chiqarish va madaniyat sohalari uzluksiz ravishda raqamli muhit bilan uyg'unlashar ekan, yoshlarning ilmiy tafakkurga ega bo'lishi, dalillarga asoslangan fikrlashni o'zlashtirishi hamda axborotni tanqidiy qayta ishlash ko'nikmalarini egallashi dolzarb masalaga aylanmoqda.

Fan-texnika taraqqiyoti va raqamli vositalarning keng qo'llanilishi yoshlarning axborot olish, o'rganish, tahlil qilish va baholash jarayonlarini tubdan o'zgartirdi. Raqamli

platformalar, elektron kutubxonalar, ilmiy ma'lumotlar bazalari, interaktiv o'quv dasturlari va sun'iy intellekt asosidagi ta'limiy ilovalar yosh avlodning ilmiy dunyoqarashini shakllantirishda yangi imkoniyatlar yaratmoqda. Shu bilan birga, axborotning haddan tashqari ko'pligi, yolg'on xabarlar, manipulativ kontent va media-ma'lumotlarning tezkor tarqalishi yoshlarni tanqidiy fikrlash, media savodxonlik va raqamli madaniyat ko'nikmalariga ega bo'lishni talab qiladi.

Adabiyotlar tahlili va metodologiya. Ilmiy dunyoqarash - bu atrof-muhit, jamiyat va ilmiy jarayonlarni ilmiy metod, dalil va mantiqiy asoslar bilan anglashdan iborat murakkab tafakkur shaklidir. Uning shakllanishida AKT vositalari nafaqat axborot manbai, balki ilmiy fikrlashni rivojlantiruvchi metodik muhit sifatida ham xizmat qiladi. AKT yordamida yoshlar ilmiy tajribalar, virtual laboratoriyalar, modellashtirish, muammoli vaziyatlarni tahlil qilish kabi

jarayonlarda faol ishtirok etish imkoniyatiga ega bo'ladi. Bu esa ularning ilmiy tafakkurini, analitik yondashuvini va intellektual faolligini sezilarli darajada kuchaytiradi.

Shu nuqtai nazardan, mazkur tadqiqot zamonaviy axborot-kommunikatsiya texnologiyalarining yoshlar ilmiy dunyoqarashini shakllantirishdagi o'rni va ahamiyatini o'rganishga qaratilgan bo'lib, AKTning kognitiv, axborotiy va ma'naviy ta'sir mexanizmlarini ilmiy jihatdan tahlil qiladi. Maqola yoshlarning tanqidiy fikrlash, raqamli kompetensiya va media savodxonligini rivojlantirishda AKT vositalarining tutgan o'rni hamda ularni samarali qo'llash strategiyalarini aniqlab beradi.

Bugungi kunda jadal rivojlanayotgan texnologiyalar asri va kengayib borayotgan global axborot makoni yoshlar uchun beqiyos imkoniyatlar yaratib berayotgani bilan birga, zararli axborot oqimlari ko'rinishida jiddiy xavflarni ham yuzaga keltirmoqda. Raqamli makonda shakllanayotgan ushbu tahdidlar yoshlarning kelajagiga bevosita salbiy ta'sir ko'rsatishi mumkin. Shu bois, yoshlarni zararli axborotdan himoya qilish, ularda axborot madaniyatini, media savodxonlikni va tanqidiy mushohada yuritishga asoslangan ilmiy dunyoqarashni shakllantirish dolzarb vazifaga aylanmoqda. Bunday jarayon, o'z navbatida, jamiyatning siyosiy savodxonlik darajasi oshishiga ham sezilarli ijobiy ta'sir ko'rsatadi.

Pedagogika va sotsiologiya sohasidagi olimlar, xususan, D. Tapscott raqamli avlod vakillarining axborot iste'moli tez, tanlab olinadigan va interfaol xarakterga ega ekanini, ularning ongida ilmiy dunyoqarash shakllanishi uchun sifatli axborot manbalari va to'g'ri yo'naltirilgan ta'limiy muhit zarurligini ta'kidlaydi. Manuel Castells esa global axborot maydonida informatsion oqimlar ongni shakllantiruvchi asosiy kuchga aylanganini, yoshlar mustaqil ravishda axborotni tahlil qilish va filtrlash kompetensiyalariga ega bo'lishi zarurligini ta'kidlab, bu jarayon ilmiy dunyoqarashning negizini tashkil etishini qayd etadi.

Shuningdek, psixolog J. Brunerning kognitiv rivojlanish nazariyasiga ko'ra, yoshlarning tafakkuri faollik, izlanish va muammoli vaziyatlarni mustaqil tahlil qilish orqali shakllanadi. Bu esa axborot oqimlari sharoitida yoshlarning tanqidiy fikrlash, media savodxonlik va ilmiy asoslangan xulosalar chiqarish qobiliyatlarini rivojlantirish zarurligini yana bir bor tasdiqlaydi. Media pedagogika bo'yicha tadqiqotchi R. Potters ham yoshlarning informatsion iste'mol madaniyati media dunyoni anglash, baholash va ongli qabul qilish bilan chambarchas bog'langanini ta'kidlaydi.

Davlat tomonidan amalga oshirilayotgan islohotlar kontekstida yoshlar ongida ilmiy dunyoqarashni shakllantirish, ularni mas'uliyatli fuqarolar sifatida tarbiyalash ustuvor vazifalardan biri hisoblanadi. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Sh.M. Mirziyoyevning "Biz yoshlarga oid davlat siyosatini qat'iyat bilan davom ettiramiz va uni eng ustuvor vazifamiz darajasiga ko'tarishga intilamiz", - degan fikrlari ham aynan yoshlarni har qanday axborot tahdidlaridan himoya qilish, ularda mustaqil fikrlash va ilmiy dunyoqarash asosida to'g'ri qaror qabul qilish ko'nikmalarini shakllantirishga qaratilgan strategik yondashuvning mazmunini ifodalaydi.

Natijalar va muhokama. Bugungi kunda yoshlar nafaqat o'quv dargohlari, balki radio, televideniye, matbuot, internet va ijtimoiy tarmoqlar orqali turli xil rang-barang axborotlarni qabul qilmoqdalar. Jahon axborot maydoni keskin kengayib borayotgan bir paytda, yoshlar ongini to'g'ri, ilmiy asoslangan axborot bilan boyitish, ularda axborot iste'moli madaniyatini oshirish, zararli axborotni farqlash va unga nisbatan immunitet hosil qilish eng muhim vazifalardan biridir. Bu jarayon yoshlarning nafaqat bilim salohiyatini, balki

ularning ijtimoiy mas'uliyati, fuqarolik pozitsiyasi va ma'naviy yetukligini shakllantirishda ham hal qiluvchi ahamiyatga ega.

XXI asrda axborot-kommunikatsiya texnologiyalarining (AKT) jadal rivojlanishi jamiyatning barcha qatlamlariga, xususan, yoshlarning dunyoqarashi va tafakkuriga chuqur ta'sir ko'rsatmoqda. Hozirgi raqamli avlod informatsion oqimlar ichida ulg'aymoqda va ular kunlik hayotning ajralmas bo'lagi sifatida virtual makon bilan o'zaro munosabatda bo'lmoqdalar. Shu sababli AKTning yoshlar ongida ilmiy dunyoqarashni shakllantirishdagi o'rni va ahamiyatini tahlil qilish nafaqat ilmiy, balki ijtimoiy jihatdan ham dolzarbdir.

Tahlillar shuni ko'rsatadiki, AKT yoshlarning bilim olish jarayonini tezlashtiradi, ularning izlanish doirasini kengaytiradi va ilmiy fikr yuritish uchun cheksiz imkoniyatlar yaratadi. Virtual laboratoriyalar, elektron darsliklar, ilmiy ma'lumotlar bazalari, ochiq ta'lim platformalari va sun'iy intellekt asosidagi dasturlar yoshlarning analitik tafakkurini, muammoli vaziyatlarni hal qilish ko'nikmalarini va izlanish madaniyatini rivojlantiruvchi omillar sifatida maydonga chiqmoqda.

Biroq AKTning cheksiz imkoniyatlari bilan birga, xavotirli jihatlar ham mavjud. Faol kuzatishlar shuni ko'rsatadiki, yoshlarning bir qismi informatsiyani tanqidiy qayta ishlash o'rniga, tayyor axborotga tayanishga moyil bo'lib qolmoqda. Soxta ma'lumotlar, manipulyativ kontent, tekzor lekin ishonchsiz manbalarda yoshlarning ilmiy dunyoqarashiga zarar yetkazishi mumkin. Shu sababli AKTdan foydalanish jarayonida ilmiy asoslangan axborot madaniyatini shakllantirish zaruriy talabga aylanadi.

O'tkazilgan tahlillar tanqidiy fikrlashni rivojlantirish yoshlar ilmiy dunyoqarashining shakllanishida hal qiluvchi ahamiyatga ega ekanini ko'rsatadi. Tanqidiy fikrlash - bu har qanday axborotni tekshirish, dalillarni solishtirish va asosli xulosaga kelish qobiliyatidir. AKT vositalari bu ko'nikmalarni rivojlantirish uchun keng imkoniyat yaratadi: forumlar, ilmiy bloglar, akademik muhokamalar, ekspert fikri platformalari va ilmiy izlanishlar uchun raqamli kutubxonalar yoshlar tafakkurida ilmiy metodologiyani shakllantirishda faol xizmat qiladi.

Natijalar shuni ko'rsatadiki, tanqidiy fikrlashga ega yoshlar axborot iste'moli jarayonida ancha faol, ongli va mas'uliyatli bo'ladilar. Ular informatsiyaning obyektivligini tekshiradi, faktlarni o'zaro taqqoslaydi, ilmiy asosga ega bo'lgan manbalarni tanlaydi va xulosalarning dalillarga tayanishini talab qiladi.

AKT yoshlarning intellektual rivojlanishiga kuchli motivator sifatida ta'sir ko'rsatadi. Interfaol multimedia vositalari, gamifikatsiya elementlari, onlayn tajribalar, vizual modellashtirish vositalari yoshlarni ilmiy izlanishga jalb etadi va ularning kognitiv jarayonlarini faollashtiradi. Bu jarayon yoshlarning ilmiy dunyoqarashini shakllantirishda amaliy ahamiyatga ega bo'lgan omillardan biridir.

Yuqoridagi tahlillar shuni ko'rsatadiki, zamonaviy axborot-kommunikatsiya texnologiyalari yoshlar ilmiy dunyoqarashining shakllanishida strategik ahamiyatga ega. AKT - bu shunchaki texnik vosita emas, balki yoshlarning tafakkuri, qarashlari, bilim olish jarayoni va ijtimoiy faolligiga bevosita ta'sir ko'rsatuvchi pedagogik-madaniy kuchdir.

Ilmiy dunyoqarashga ega yoshlar - bu mustaqil fikrlaydigan, dalillarga asoslanib qaror qabul qiladigan va global jarayonlarni to'g'ri talqin qila oladigan avloddir. Shu sababli AKT vositalaridan foydalanish jarayonida yoshlarning axborot madaniyatini oshirish, media savodxonligini shakllantirish, tanqidiy fikrlash va ilmiy metod asosida tafakkur yuritishga o'rgatish davlat siyosati va ta'lim tizimining eng muhim vazifalaridan biri bo'lib qoladi.

Zamonaviy axborot-kommunikatsiya texnologiyalari (AKT) yoshlar ongida ilmiy dunyoqarashni shakllantirishning eng muhim epistemologik vositalaridan biri hisoblanadi. Raqamli texnologiyalarning keng qo'llanilishi yoshlarning axborotni izlash, qayta ishlash, tahlil qilish va baholash jarayonlariga sifat jihatdan yangi yondashuv olib kirib, ularning kognitiv salohiyatini sezilarli darajada oshiradi. AKT ta'lim, ilm-fan va amaliy faoliyat o'rtasida integrativ muhit yaratib, yoshlarni ilmiy metodologiya asosida fikrlash, dalillarga tayanish, tanqidiy tahlil qilish va mustaqil xulosa chiqarishga yo'naltiradi.

Xulosa. Tadqiqot natijalariga ko'ra, raqamli platformalar, elektron o'quv resurslari, virtual laboratoriyalar, ilmiy ma'lumotlar bazalari, multimedia vositalari va sun'iy intellekt texnologiyalari yosh avlodning ilmiy tafakkurini rivojlantirishda muhim rol o'ynaydi. Ayniqsa, tanqidiy fikrlash, media savodxonlik, analitik yondashuv va axborot xavfsizligi kabi kompetensiyalarning shakllanishi AKTdan ongli foydalanish samarasi bilan bevosita bog'liqdir.

Shu bilan birga, axborot makonining cheksizligi zararli kontentlar, yolg'on ma'lumotlar, axborot manipulyatsiyasi kabi xavf omillarini ham kuchaytiradi. Bu esa AKTdan foydalanishda yoshlar uchun axborot madaniyatini shakllantirish, ilmiy asoslangan filtrlash mexanizmlarini o'rgatish va media muhitga nisbatan tanqidiy immunitetni mustahkamlash zaruratini keltirib chiqaradi. Ilmiy dunyoqarashning shakllanishi aynan mana shu jarayonlarda asosiy determinator sifatida namoyon bo'ladi.

Umuman olganda, zamonaviy AKT yoshlarning intellektual rivojlanishi, ijodiy fikrlashi, ilmiy izlanish ko'nikmalarini kuchaytirishi va ularning global axborot makoniga integratsiyasini osonlashtirishi bilan strategik ahamiyat kasb etadi. Yoshlarning ilmiy dunyoqarashi qanchalik puxta shakllansa, ular jamiyatning barqaror taraqqiyotiga shunchalik samarali hissa qo'sha oladi. Shuning uchun ta'lim jarayonida AKTdan samarali foydalanish va ularni yoshlar ongiga ilmiy yondashuv bilan integratsiya qilish davlat siyosati, pedagogik amaliyot va ilmiy tadqiqotlarning ustuvor yo'nalishlaridan biri bo'lib qoladi.

ADABIYOTLAR

1. Исмаилов М. И., Хакимов А. А., Абдуллажанова Н. Т. Инсон ва жамият хавфсизлиги–ижтимоий-гуманитар фанларнинг муаммоси сифатида //Актуальные проблемы современной науки. – 2016. – С. 48-50.
2. Abdilboki K. Human Alienation and National Mentality in Society in the Context of Modern Global Development //Academic Journal of Digital Economics and Stability. – 2021. – Т. 5. – С. 52-53.
3. Хакимов А. А., Абдуллажанова Н. Т., Юсупов Ф. К. Фуқаролик жамиятини барпо этишда ҳуқуқий ва ахлоқий нормаларнинг аҳамияти //Научное знание современности. – 2017. – №. 4. – С. 360-363.
4. Хакимов А. А., Абдуллажанова Н. Т., Бокиев К. Т. Глобал экологик инқироз ва экологик нормалар //Сборники конференций НИЦ Социосфера. – Vedecko vydavatel'ske centrum Sociosfera-CZ sro, 2015. – №. 58. – С. 93-95.
5. Хакимов А. А., Хакимов Д. А. Эстетическое и художественное воспитание: цель, задачи, эффективность //Теория и практика современной науки. – 2017. – №. 4 (22). – С. 836-839.
6. Хакимов А. А. СМИ как фактор формирования ценностных ориентаций молодежи //Инновационный потенциал молодежи: культура, духовность и нравственность.—Екатеринбург, 2019. – 2019. – С. 412-416.
7. Abdulhadovich X. A., Egamberdiyevna D. S., Tuxliboyevich J. H. Innovative approach to improving the effectiveness of higher education //Journal of Critical Reviews. – 2020. – Т. 7. – №. 7. – С. 1074-1076.